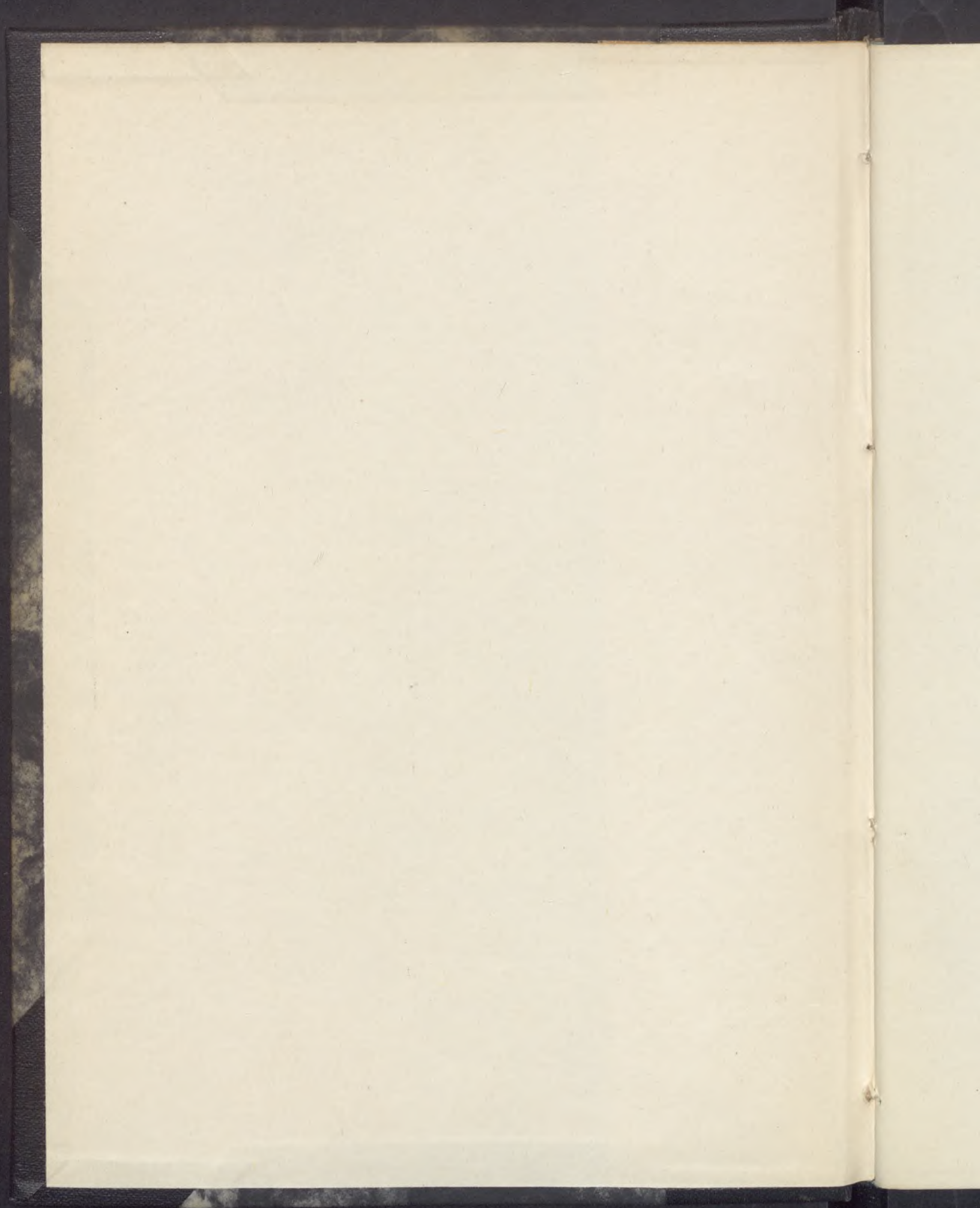

13063

Országos Nemzeti
Klub kiadványai

50

N.M.

1306

AZ

N

13063

AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUB KIADVÁNYAI
===== 50. =====

NEMZETI SZÍNJÁTÉK

HERCZEG FERENC
ELŐADÁSA
AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUBBAN
1941. ÁPRILIS 2-ÁN

BUDAPEST, 1941

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.

Ára 80 fillér

AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUB KIADVÁNYAI:

1. Egyesületi alapszabályok.
2. *Egyed István dr.:*
Budapest környékének közigazgatási rendezése.
3. *Eöttevényi Olivér dr.:*
Parlamentarizmus és rendiség Ausztriában.
4. *Tóth László dr.:*
A számnélküli közellenség.
5. *Östör József dr.:*
Széchenyi István, a regényhős.
6. *Rohringer Sándor:*
Magyarország vízgazdasági politikája.
7. *Kelemen Kornél dr.:*
A sajtószabadság és a magyar sajtóreform.
8. *Az Országos Nemzeti Klub évkönyve (1936).*
9. *Nizsalovszky Endre:*
A földbirtokpolitika eredményeinek biztosítása.
10. *Madarász István:*
Optimizmus, vagy pesszimizmus-e a keresztény világnézet?
11. *Verebely Tibor dr.:*
Az orvosi válságról.
12. *Varga József dr.:*
Benzingyártás szénből.
13. *Hóman Bálint dr.:*
Közüktatásügyi kérdések.
14. *Eöttevényi Olivér dr.:*
A Közel-Kelet külpolitikája.
15. *Vajda Ákos dr.:*
Hitelproblémák.
16. *Kozma Miklós:*
Gondolatok a háborúról.
17. *Vladár Gábor dr.:*
A jog elhajlása az élettől.

AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUB KIADVÁNYAI
50.

NEMZETI SZÍNJÁTÉK

HERCZEG FERENC
ELŐADÁSA
AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUBBAN
1941. ÁPRILIS 2-ÁN

BUDAPEST, 1941

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.

13.063/50

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1941. év 8813 sz.

Egy kérdéssel kezdem: Minek köszönheti Magyarország ezer éves fennmaradását? Mert ez bizonyára a világtörténelem nagy csodái közé tartozik. Egy gyér lakosságú ország, mely két hódítani és terjeszkedni vágyó *világhatalom* közé szorult, és ez az ország mégis túlélte két hatalmas szomszédját: a Habsburg császárságot és a török kalifátust. Miféle erő képesítette a magyarságot arra, hogy életben maradjon a két gőzkalapács szörnnyű ütése alatt?

A magyar kultúra, vagy mint szívesebben mondanám: a „*magyar gondolat*“, az a misztikus, termékeny erő, amely megkonstruálta nemzeti életünk gyönyörű és nagyszerű fölépítményét és amely eredeti alkotásokkal és idegenből átvett eszmék átformálásával létrehozta mindazt, ami a magyart megkülönbözteti más népektől és ami ellenállóvá teszi minden *hódító* és *beolvasztó* kísérlettel szemben. A *magyar gondolat* hozta létre a nemzeti alkotmányt, a szentistváni eszmét, a Szent Korona elméletét. Az ő kertjében termett a magyar költészet, a népművészet, minden magyar szokás, a speciális magyar észjárás, a magyar ruhaviselet, a magyar zene.

Az olyan külsőségeknek is, amelyen a nemzeti viselet, vagy zene, a multban nagy harci értéke volt a faji *küzdelemben*. Képzeletünkben állítsunk egymás mellé egy Rákóczi-korabeli ma-

gyar urat és egy ugyanabból a korból való nyugateurópai nemes embert. A magyar viselet a lovas-katona stilizált ruhája, a nyugati rokoko viselet a dekadens szalonemberé. A magyar szükségképpen asszonyosnak találta a borotvált arcot, a csipkével és selyemmel díszített férfiruhát, a térdig érő harisnyát. A labanc megvetésre méltó, nemcsak azért, mert a nemzet ellensége, hanem azért is, mert nincs bajusza és *parókat* visel. Bécs hódító ambíciói kemény ellenállásra találtak a magyar zenében is. Itt van például a sok vihart felvert *Gotterhalte*, mindvégig népszerűtlen maradt, nemcsak azért, mert az összbírodalom himnuszának ismerték, hanem azért is, mert a zenéje idegen volt, tehát sértő a magyar fülnek. Ha a császárhimnusznak magyar ritmusú muzsikája lett volna, talán nem is utasítják vissza olyan makacsul.

*

A nemzeti kultúránál tartunk. Más boldogabb népek — ámbár ma, ha boldog népet akarunk látni, akkor a csillagvizsgáló-toronyba kell felmászunk, hogy a Jupiter vagy Mars bolygón keresgéljünk — más boldogabb népek, mondom, a kultúrában a *nemes fényűzés* egy nemét, a *magasabbrendű emberi élet előfeltételét*, a nemzeti lét *kiteljesedését* láthatják; nálunk magyaroknál, ahol a templomi harangból annyszor lett ágyú, a kaszából pedig dárda, nálunk a kultúra is fegyver a nemzeti létért folyó harcban. Áll ez különösen nemzeti művelődésünk legfejlettebb és legvirágzóbb ágára: a *költészetre*. Hogy a magyar nyelv, melyről II. József, a

kalapos-király korában, még azt állíthatták, hogy hivatalos használatra *alkalmatlan*, hogy ez a nyelv a nemzeti élet gyönyörű, hajlékony, színes és gazdagregiszterű hangszere lett, az a nyelvújító íróknak köszönhető. Az írók a nyelv tökéletesítésén fáradoztak olyan időben, mikor a *politikuskok*, 1400 esztendővel a Nyugatrómai birodalom bukása után, még *latin* órációkat mondtak a pozsonyi diétán.

Az irodalom a magyar élet szűz fellelővára, ahová soha idegen hódító be nem teszi a lábát. Magyar írók voltak a nemzet hódító katonái és külföldi diplomatái olyan korban, mikor Bach és Schmerling egyáltalán nem ismertek Magyarországnak nevű államot. Petőfi Sándor dicsőséges élete és nagyszerű halála volt minden idők leg hatásosabb magyar propagandája. Ő az volt a magyarságnak, ami Achilles Hellasnak és Siegfried a germánoknak: az ifjan megdicsőült legenda hőse, a népnek az örök ifjúságról szőtt romantikus vágyálma, — azzal a különbséggel mégis, hogy míg Achilles és Siegfried költött hősek voltak, addig Petőfi mint ragyogó valóság döbbengette meg és ragadta el Európát. Egy nép, amelyért Petőfi feláldozta életét, föltétlenül magas rangot követelhetett magának a nemzetközi népcsaládban. Petőfi tüneményes életének és Jókai regényeinek volt köszönhető, hogy az önkényuralom legsötétebb napjaiban egy dicsőséges múltú és nagyjövőjű Magyarország és egy csodálatosan színes és vonzó magyar társadalom képe élt a köztudatban. Ők ketten, Petőfi és Jókai, szuggerálták a világnak az egységes magyar nemzeti állam gondolatát, mert ahol

az ő költészetük reflektorai világítottak, ott homályba veszett a nemzetiségi költők szegényes mécsese.

A tömegeket leginkább megmozgató és magával sodró műfaj a *színmű*. A dráma teszi melegebbé, mélyebbé és színesebbé az élet hétköznapijait, a dráma ad szárnyat és lendületet a polgár képzeletének. Magyarországon a színészet már nemzeti hivatásának tudatával született. Az első magyar színészek, az úttörők, a nemzet napszámosai, nagyjából a magyar köznemességből kerültek, abból a néposztályból, amely leginkább érezte kötelességeit az össznemzettel szemben. A nemzeti színjáték alapítása ki nem mondott, de annál elszántabb hadüzenet volt a Pest-Budán terpeszkedő idegen szellem ellen. Az ember azt kérdezhetné: kinek játszottak tulajdonképpen az úttörők? A polgárság német volt, a főnemesség — amennyiben Pest-Budán mutatta magát — ugyancsak német, a nemesség pedig latin. Csak a megyeház és a Komló-kert tájékán lézengett egy esomó jurátus és literátus ember, aki *magyar* akart lenni. Megtörtént azonban az a különös dolog, hogy rövid évtizedek folyamán a színház körül magyar lett a város. Megmagyarosodott, mert megérett az idő, kétségtelen azonban, hogy ebben része volt a magyar színjátéknak is. Ezt a folyamatot úgy képzelem, hogy kitűnő művészek, mint teszem Blaha Lujza, vagy Tamási, olyan vonzó és hódító alakjában mutatták be a magyar népeletet, hogy magyarul beszélni, magyarul nótázni és táncolni, magyarul érezni, magyarul lenni: szép, előkelő, irigylésreméltó, divatos lett még a legsötétebb Franzstadthban is.

A régi Magyarországon az emberek azért magyarosodtak meg, mert ez társadalmi emelkedést jelentett nekik. Mikor később a magyar irodalomban (alkalmasint Émile Zola hatása alatt) divatba jött a verisztikus parasztábrázolás, visszamenőleg igen leszólták és kinevették a Népszínház csipkével bélelt, chypre-illatú menyecskéit és lovagias műparasztjait. Ne feledjük azonban, hogy ezek a műparasztok tulajdonképpen propaganda-parasztok voltak; valami titokzatos néprajzi törvénynek engedelmeskedve, délcegek, előkelők és nótások voltak, hogy megkedveltessék a fajtájukat az idegenekkel. Ez olyan „hamisítás“ volt, mint mikor a régi jó időkben a legnyalkább huszárgyerekeket toborzó körútra küldték, azok aztán ugyancsak utopistikus kaszárnyaéletet mutattak be a vásáros népeknek.

A színházban, *minden* színházban, tudva-levően szívós és ádáz harc folyik a *pénztáros* és a *Múza* között. A pénztáros kész teljesíteni a tömegízlés legléghább szeszélyét is, a napibevétel kedvéért könnyen hátat fordít a Múzsának, — a Múza viszont ragaszkodik hozzá, hogy a színház az élet megszentelt helye legyen és azt követeli, a közönség oldja meg a saruját, ha belép a játékszínbe. Való igaz, hogy a közönség könnyen vezethető, akár jobbra, akár balra. Tudja élvezni Lear királyt és tudja élvezni a Víg özvegyet. Abból, hogy valaki az özvegyért jobban lelkesedik, mint a hontalan királyért, még ne következtessünk arra, hogy alacsonyabb kultúrális színvonalon áll. Az emberi léleknek különféle igényei vannak és a színház azzal, hogy a munkában kifáradt embert fölvidítja az élet na-

pos oldalának csillogtatásával: áldásos hivatást teljesít.

Tudtommal a Múzsza és a pénztáros örök harcának legemlékezetesebb epizódja az a párbaj, amit a weimari udvari színházban Goethe vívott Aubry-val. Goethe halhatatlan költő, miniszter és az udvari színház intendánsa volt, Aubry pedig kutya, egy idomított kuvasz, amely „művészi” körútján jutott el Weimarba. A kutya fellépett egy drámában, melyet külön neki írtak. Arról volt szó, hogy a gazdáját orvul meggyilkolták, a hű Aubry pedig felismeri és leleplezi, sőt le is tartóztatja a sötétlelkű gonosztevőt. Aubry garmadaszámra szedte a babért fél Európában, a weimari udvari színházban is fel akarták léptetni, de Goethe haragosan tiltakozott a Múzsák templomának ilyen megesúfolása ellen. A nagyherceg azonban kutyabarát volt, miként a nagyhercegek többnyire, ő követelte, hogy eresszék Aubryt a világot jelentő deszkákra. Goethe úgy akart megalkudni a kínos helyzettel, hogy Jénába menekült, de a méltatlankodó nagyherceg utána küldött és követelte, hogy mondjon le intendánsi tisztjéről. Goethe engedelmeskedett és az összeütközés Aubry fényes erkölcsi győzelmével végződött...

*

Az emberábrázoló művésznak az a mestersege, hogy a különböző „jellem-lehetőségeket”, melyek a lélek titokzatos mélységeiben el vannak raktározva, a szükséghez képest életrekeltsé és művészi célok szolgálatába állítsa. A színész, aki Macbeth alakját ábrázolja, nem gyilkos, de köz-

vetett és letompított formájában átérzi a gyilkos lelkiállapotát. A különbség kettőjük között azonban lényeges: a gyilkos *halált* ad, a színész pedig, aki örök művészeti principiumok szolgálatában áll, *életet*. Minél több „jellemlehetőség“ lappang a művészben, annál gazdagabb az emberábrázoló skálája. A színész műhelyébe nehezen tudunk betekinteni, mivel a pályája végén egész felszerelését magával viszi a föld alá, de ellenőrizhetjük az író segítségével, akinek emberábrázoló apparátusa hasonló módon működik. Romeo, Othello, Falstaff és Lear király — maga Shakespeare. De Julia, Desdemona, Portia és Cordelia is — Shakespeare. Mert Shakespeare férfi és nő, hős és poltron, uzsorás és martir, Shakespeare szent is, orgyilkos is. Az összes emberi lehetőségek megvannak benne. A drámái népes álarcosbálok, ahol minden álarc mögött maga a szerző lappang.

A színészeket, az emberábrázolás technikája szempontjából, két alaptípusra oszthatjuk. Az egyik az intellektuális művész, a másik az ösztönszínész. Az intellektuális a tehetségét szorgalommal és tudással egészíti ki. Az ösztönszínész viszont a tudást tehetséggel helyettesíti. Az intellektuális művész gondos külső mozaik-munkával, színfoltról-színfoltra és vonásról-vonásra rakja össze színpadai alakját. Az ösztönszínész az ábrázolandó embert egyetlen fogással magára rántja, mint egy ruhadarabot. Én még ismertem azt a nagy művészt, aki a magyar színpadon az ösztönszínész típusának legtökéletesebb képviselője volt. Nem hiszem, hogy életében végigolvasott volna egyetlen egy könyvet, de azért nem volt

műveletlen ember, mert annyira tehetséges volt, hogy a műveltséget is meg tudta játszani. Remekül, a könnyezésig, vagy a kacagásig ábrázolta például Shakespeare király-drámáinak hőseit, anélkül, hogy sejtette volna, kik voltak azok az emberek, mikor és hol éltek, akiket ábrázol. Ha Bölcs Náthánt játszotta és véletlenül nem tudta szerepét, azért ő Bölcs-Náthán volt, csakhogyan olyan Náthán, aki hebeg. Azonban a tiszta ösztönszínész és a tiszta intellektuális, csak kivételek; ritkák, mint minden szélsőséges jelenség. A legtöbb ismert művészben a két típus keveredik és a keveredés arányától függ a színész művészi egyénisége. Azt hiszem, a tudás és az östehetség leg-tökéletesebb együttműködésének példája Jászai Mari volt. Maga írja emlékezéseiben, hogy cselédleányból lett színésznő; mint ösztönteher kezdte, de azután olthatatlan szomjúsággal esett neki az olvasásnak és tanulásnak. Élete alkonyán eredetiben olvasta Shakespeare műveit.

Van színész, aki teljesen bele tud olvadni, mondhatnám bele tud semmisülni a szerepébe, — viszont van művész, aki a maga egyéniségét rákényszeríti az ábrázolt színpadi hősré. Az előbbi csoport, mely a színpadon elveszti saját egyéniségét, az én tapasztalatom szerint, az életben is állandóan *szerepet* játszik. Mintha a saját Énje eltévedt és elveszett volna a sok Mű-Én között. Ő rájuk a külső események olyan hatással vannak, hogy rögtön szerepet komponálnak maguknak hozzá. Ismeretlen emberek temetésén könnyeket ontanak és idegen lakodalom láttára ragyognak a boldogságtól, nem mintha ezt valóban éreznék, hanem mert a színész-vérük minden külső

hatásra stílszerűen reagálni kénytelen. A másik csoportnak, amely a maga egyéniségét kényszeríti reá a színpadra, igen érdekes képviselője volt Kassai Vidor. Mint komikus, az ájulásig megtudta kacagtatni a nézőteret, pedig a valóságban keserű és komor férfi volt. Bár magas kort ért, ifjú éveitől fogva állandóan a halál gondolatával küzdött. Az ő jókedve véres irónia volt, önmagát, a színpadot és a közönséget gúnyolta, a játéka a danse macabre egy-egy groteszk figurája volt, melyben a kaszásrém volt a táncpartnere. A színházi közönség harsogva kacagott Kassai groteszk mókáin, miként a jóllakott ember egyáltalában szívesen nevet mindenben, ami a mulandóság arcáról letépi a patétikus álarcot.

Ebbe a csoportba, amely ráerőszakolja egyéniségét a szerepére, tartozik „a nő a színpadon”. Nem a *művésznő*, hanem a *nő, mint olyan*; a nő, aki nőiességét adja a közönségnek és azon kívül nem sokat. Azonban valljuk be: ez magában véve nem kevés, mert a szépség végre is a művészet édesanyja és azután nem Goethe mondta: *Denn das Naturell der Frauen ist so nah mit Kunst verwandt?*

Ennek a típusnak züllött rokona egy külön színészfajta, amelyről beszélni kell: a *sztár*. A sztár, a szó kellemetlen értelmében, az a nagytehetségű művész vagy művésznő, aki fellázaadt a színház ellen és a félrevezetett közönség védelme alatt szabad kalózáletet él. A sztár a színházat is, az írókat is megcsalja a karzattal. A színházat annyiban, hogy nincs benne a játékban, az ő föllépte mindig egy-egy magánszám benyomását teszi, melyet úgy illesztenek be a darabba.

Az író t annyiban csálja meg, hogy a darabját föl-szabdalja és drapirozza magát vele, mint valami ruhadarabbal. Nem ő van Shakespeare kedvéért, hanem Shakespeare az ő kedvéért. Játékával állandóan azt akarja szuggerálni a nézőtérnek: „Lássátok, mit tudok én csinálni egy ilyen hülyeségből is!” A sztárnak van egy biológiai titka: érzéki varázsával állandóan fogva tudja tartani a közönséget. Az ő művészete abban kulminál, hogy testi és lelki bájait apró részekre hasogatja és szétdobálja a nézőtérben, mint a bűvész a cillinderéből elővarázsolt játékkártyákat.

Fenntartva mindazt, amit a sztárról mondtam, mégis elismerem, hogy a kultusz, amit a híres színész személyével folytatnak, nemcsak érthető, de arra bizonyos szempontból szükség is van. A tapasztalás azt mutatja, hogy csak azokban a nagyvárosokban van virágzó színházi kultúra, ahol a művész — mint Párisban, Bécsben, vagy Budapesten — a tömeg kedvence és társadalmilag is megbecsült valaki. Ha a színész viselkedésében apró különőségekre, vagy gátlásokra bukkanunk, akkor meg kell gondolnunk, hogy egy embertársunktól, aki este 1/28-tól 11-ig királyt, koldust, csábítót, vagy rablógyilkost mimel, nem lehet követelnünk, hogy a nap többi órájában szürke és csendes polgár legyen. A vászon, amelyre a színész fest, az agyag, amelyet formába gyúr: a saját teste és idegrendszere.

A színházi humor kedvence témája a színész szerepéhsége. Alapjában véve azonban ez inkább tragikus téma. A művész tudja, hogy ő bizonyos számú esztendeig léphet csak a rivalda elé és úgy

érzi, hogy minden hónapot, amit tétlenül kell töltenie, elraboltak az életéből. Megöregedni egyáltalában nem kellemes dolog, a színészre azonban katasztrófa módjára zuhan rá az öregség. Mi civilek részletekben, szinte észrevétlenül vénülünk meg; a jóbarátaink, akik „nem győznek eleget csodálkozni, hogy milyen remek színben vagyunk“, a kezünkre járnak az önáltatásnál; a színész azonban egyetlen pillanatban kapja meg az egész öregséget; abban a kegyetlen pillanatban, amikor felbontja a levelet, mellyel az igazgatója elveszi és egy fiatalabb kollégának osztja azt a parádés szerepet, amellyel a színész élete legnagyobb sikerét szerezte. Én ezt a feldúlt lelki állapotot egyszer egy cinikus aforizmában fejeztem ki. Íme: „A primadonna ötven esztendő, tehát a direktor gazember.“

*

Embereknek, akik állandóan az idegeikkel kísérleteznek, megvan az az előjoguk, hogy érzékenyek és ingerlékenyek legyenek. Ha fiatal szerző végignézi készülő színdarabjának házipróbáit, olykor elképed, ha egy-egy szó, vagy gesztus hirtelen lángralobbantja az egész együttest, mint ha bomba vágott volna le a színpad közepére, — és ennél még meglepőbb az a magától értetődő gyorsaság, amellyel a szenvedélyes zür-zavar megint elcsitul és elsimul. A naplójegyzeteim egyik régi füzetében följegyzéseket találtam egy viharos próba lefolyásáról. Megjegyzem és hangsúlyozom, ezek az aprólékos semmiségek az olvasó szellemi horizontján csak olyanféle szerepet igényeinek, mint a görcső alatt ficáncoló ázalag a tudós laboratóriumában.

Egy kitűnő művésznőnek, akire a darabomban egy hóbortos csavargó leány szerepét osztottuk, a végszóra csörgő-dobbal a kezében kellett beperdülnie a színpadra. A végszó egy puskalövés a szín mögött és egy ember halálordítása. A végszó elhangzik, a művésznő beperdül, de a rendező visszaküldi.

— Így nem lehet bejönni kérem! Éptagú ember így nem mozog a színpadon! Menjen vissza és jöjjön be még egyszer!

A művésznő összezúzott önérzettel kitámolyog. Megint elhangzik a puskalövés és a halálordítás. A művésznő beperdül.

— Vissza! Most még lehetetlenebb volt, mint az imént! Jöjjön be még egyszer!

Megolvastam: összesen *nyolcszor* küldte vissza a színpadról. A kilencedik halálordításra már nem jött be a művésznő, de dúlt ábrázattal beperdült az ügyelő és azt kiáltotta: „Szívgyöresöt kapott!” Csakugyan elájult. A kollégái vitték be az öltözőbe. Mikor mi ketten a rendezővel odaérkeztünk, a diványon feküdt, a folyosó teli volt megvadult színészekkel és munkásokkal. Lincselő hangulat terjengett a színpalak között.

És a rendező? A beteg fölé hajolt és megtört hangon rebegte: „Én egy vadállat vagyok! Nagyon jó volt, amit csináltál, drágám, de engem ma reggel feldühítettek a díszletfestők! És én ideges ember vagyok!”

És a művésznő? Kinyitotta szemét és szelíden suttogta:

— „Ne vádold magad, szívem, mert én tudom, hogy igazad volt. Te csak jót akarsz ve-

lem, de én tehetségtelen vagyok és egyáltalán nem vagyok színpadra való.“

Erre fölhördül a rendező: — Hogy mondhatsz ilyet, drágám? Tehetségtelen? Te vagy a színház büszkesége...

És így tovább... Húsz perc múlva folytaták a próbát; puskalövés és halálordítás: a művésznő beperdül, ezúttal gyönyörűen, Eleonora Duse sem perdülhetne szebben. Ketten a rendezővel tapsoltunk, a művésznő mosolyog, mindenki jólelkű, a színészek és munkások már nem gondolnak lincselésre és hasonló sötét dolgokra...

Meg volt írva a sors könyvében, hogy mozgalmass házipróba legyen és félóra múlva megint lángban állott az együttes. Meg kell jegyeznem, hogy elmúlt tavasszal, mikor a sajtóban híre ment az új darabomnak, fölkeresett egy jóképű fiatal színész és arra kért, adjak neki akármilyen kis szerepet a darabomban. Nem emlékszem már, mivel indokolta kérését, de azt tudom, hogy szó volt a beteg édesanyjáról. Megkapta a kívánt szerepet. Odáig volt a hálától, de a szerepet nem tanulta meg. Öt nappal az előadás és négy nappal a főpróba előtt egy szót sem tudott még belőle. Szinte csodálatos volt, hogy a sok próba során nem ragadt rá semmi. A rendező megállította a próbát és a személyzet jelenlétében kegyetlenül lehordta a fiatalurat. Meglepetésemre ekkor egy kopasz emberfej pattant ki a padló alól. Igazán a padló alól, mert a sűgőlyukból emelkedett ki. A fölindulástól remegő hangon kiáltotta: „Tudom, mindez ellenem megy! Engem akarnak lehetetlenné tenni, mert ez az úr nem tanulta meg a szerepét! Hat gyermekem van, ám haljanak éhen,

menjenek neki a Dunának, de én egy percet sem maradok tovább itt!"

Csak nehezen értettem meg, miről van szó. A sűgő olyasmit képzelt, hogy irónikus formában, a sanda mészáros módján, őt vádoljuk, miközben a színészt szidjuk. Az egész társulat persze neki-esett, mindenki csitította és kérlelte, míg végül megnyugodott, visszamászott az odujába és folytatta a sűgást. A sűgők felekezete, talán a földalatti őrhelyen való tartózkodás folytán, közismerten gyanakodó és hirtelenharagú.

Külső emberek, akik valami hivatalos hatáskörhöz jutnak a színháznál, ehhez hasonló jelene-tek-ből azt következtetik, hogy a társulatnál szörnyű fegyelmezetlenség harapózott el és az ő kötelességük, hogy rendet teremtsenek. Majd minden intendáns, akit ismertem, azzal jött a színházhoz, hogy majd ő rendet fog teremteni. A lázas rendcsinálás eredménye többnyire általános zűrzavar lett. Ami a próbákon oly féktelenül dübörög és sistereg, az nem egyéb, mint a felesleges gőz, amely a kazánból szabadul. A sok összetűzés és kibékülés, amit senki komolyan nem vesz és mindenki rögtön elfelejt, nem egyéb, mint a görcsös vajudás, mellyel a művészi alkotás megszületése együtt jár.

*

A közönség gyakran érthetetlennek találja, hogy színházi emberek, — igazgatók, rendezők, színészek, — „akiknek pedig nagy gyakorlatuk lehet ezen a téren“, milyen gyakran csalódnak egy-egy darab hatásának előzetes megítélésében. A dolog annyiban van, hogy a szakember meg

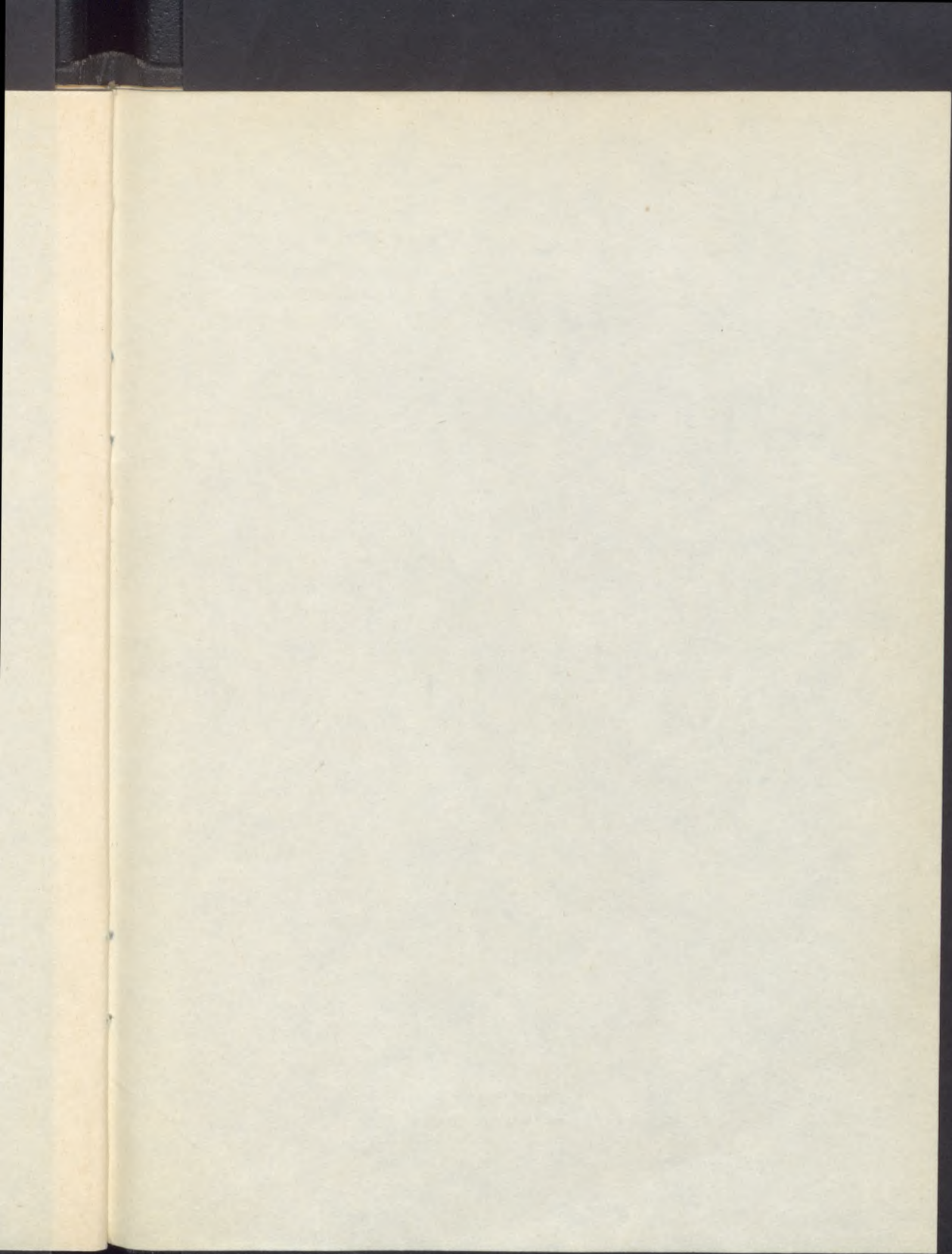
tudja ítélni, jó irodalmi mű-e a színdarab, de kevesebb biztonsággal tudja megmondani, fog-e hatni a színpadon. Bécsi színházi körökben az a mondás járja: „Beim Theater kommt es immer anders.“ A dráma sikere leginkább attól függ, feszültségben tudja-e tartani a közönséget. Ezt a feszültséget, amely nem irodalmi, sőt nem is művészeti elem, igen nehéz kiolvasni a kéziratból. A színműírás ebben a tekintetben hasonlít a plafond-festéshez: a kép a mennyezeten egészen más-kép hat, mint a kartonon.

Két szót még a színház egy különleges típusáról: az állami, vagy udvari komédiáról. A szubvencionált színház csak bizonyos feltételek mellett lehet hasznára a művészetnek. Hasznára lehet, ha kiváltságos helyzetét, amely függetleníti a divattól és a közönség alantasabb szeszélyeitől, arra használja, hogy a magasabbrendű művészetet szolgálja. Ha ebből enged, akkor többet árt, mint amennyit használni képes. A közönség fölvevőképessége a klasszikus színmű és az énekes bohózat között ingadozik. Az állami színház feladata, hogy a nagy művészet irányába terelje a közízlést. Az is veszedelme a művészetnek, ha a szubvencionált színház több tehetséges tagot szerződtet, mint amennyit foglalkoztatni képes, azaz úgy bánik a tehetségekkel, mint a vén kalifa a száz feleségével: mástól őrzi őket, de maga nem veszi hasznukat.

A művészet lényegileg komoly dolog. Nálunk Magyarországon komoly még akkor is, mikor a könnyezésig kacagunk egy-egy jóízű magyar komédián. Komoly, mert kultúra. Komoly, mert gyöngéd kezével szövö a selyemszálakat, melyek a

magyarságot az élethez kötik. A színház komoly és szent, mint minden, ami a nemzetünket, ezt az eszes, nagyszívű, sokat szenvedett és jobb sorsra érdemes magyar nemzetet, magyar voltában erősíti és elmélyíti, hogy szembeszállhasson minden megpróbáltatással, amit a jövő még rá mérhet.

A kiadásért felelős:

Dr. Egyed István, az Országos Nemzeti Klub főtitkára.

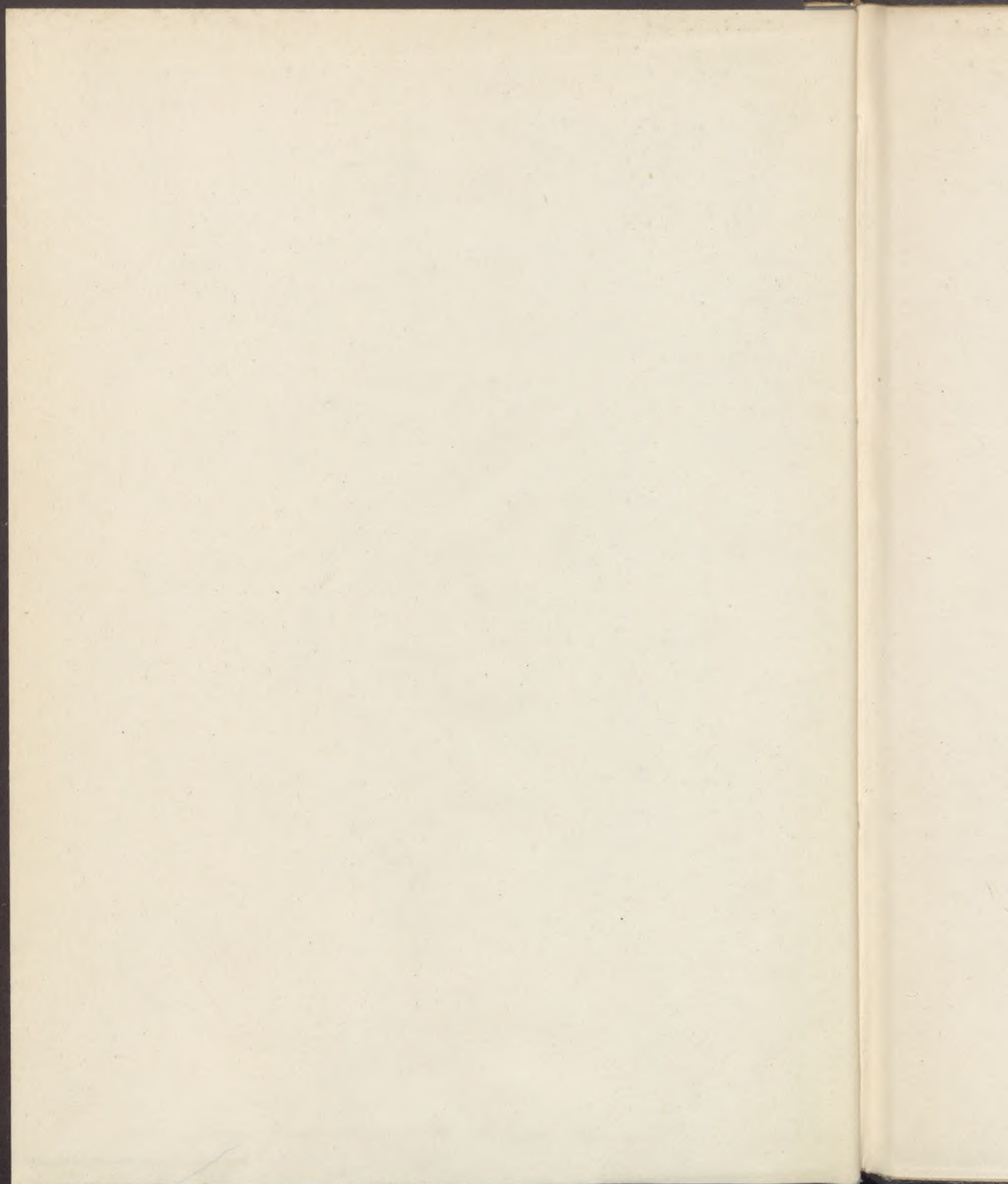
Budapesti Hírlapnyomda és Kiadó R.-T. — Felelős: Nedeczky László.

18. A
19. A
20. A
21. A
22. A
23. A
24. A
25. A
26. A
27. A
28. A
29. A
30. A
31. A
32. A
33. A
34. A

18. *Egyed István dr.:*
Hűség az alkotmányhoz.
19. *Ávédik Félix dr.:*
A büntetőbíráskodás.
20. *Markos Béla dr.:*
Az idegenforgalom állami irányítása.
21. *Kekemen Krizosztom:*
Szent István király nemzetünk nevelője.
22. *Kovács Alajos dr.:*
A magyarság jövője.
23. *Stolpa József dr.:*
A szabadság fogalma a magyar köztudatban.
24. *Tasnádi Nagy András dr.:*
Az ezeréves magyar alkotmány.
25. *Varga József dr.:*
Németország és a nyersanyaggyártás.
26. *Illés József dr.:*
A ruszinszkói kérdés.
27. *Johan Béla dr.:*
A racionális egészségpolitika alapelvei.
28. *Bernát István:*
Szétfoszló demokráciák.
29. *Kelemen Kornél dr.:*
Közvélemény.
30. *Markos Béla dr.:*
A propaganda és az igazság.
31. *Egyed István dr.:*
Politikai nemzet, népi nemzet.
32. *Lányi Márton dr.:*
A reformeszmék és a magyar alkotmány.
33. *Koós Zoltán:*
A liberalizmus alkonya.
34. *Imre József dr.:*
Az orvosi kartársi kötelesség és határai.

35. *Szakáts Kálmán:*
Individualizmus és diktatura.
36. *Kállay Tibor:*
Katolikus elvek a közgazdaságban.
37. *Némethy Imre dr.:*
Az állampolgársági jog legújabb fejlődése.
38. *Östör József dr.:*
Széchenyi a fajvédő.
39. *Kresz Károly dr.:*
A háború pénzellátása.
40. *Vladár Gábor dr.:*
Fejlődik-e jogunk vagy tesped.
41. *Raffay Sándor dr.:*
A zsidókérdés története Magyarországon.
42. *Szebeny József dr.:*
A székesfőváros szociálpolitikájának fejlődése.
- 43.—44. *Mikecz Ödön dr.:*
Alkotmányreform.
45. *Eöttevényi Oliver dr.:*
Nemzeti vagy nemzetiségi állam lesz-e Magyarország?
46. *Kelemen Krizosztom:*
A magyarság lelki egysége.
47. *Szabó Imre:*
Magyar önismeret és magyar önbizalom.
48. *Egyed István dr.:*
Magyar jellem és magyar alkotmány.
49. *Kelemen Móric:*
Érdekképviseltek reformja.

Az eddig megjelent és még el nem fogyott kiadványok az Egyetemi Nyomda könyvesboltjában (VI., Kossuth Lajos-utca 18.) példányonként 80 fillérért beszerezhetők.

1941 OKT. - 7.

